

EXPERIMENTAL ARCHEOLOGY AND CULTURAL LIFE

Ülkü Türkoğlu*¹

*Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Bölümü Lisansüstü Öğrencisi

Abstract

In order to better analyze the development and change processes of vital cases in certain frameworks from the past to the present day, the 19th. From the second half of the century, various applications that emerged with renewed perspectives in archaeological studies laid the foundations of experimental archaeology. It is important consider the object in terms of aesthetic anxiety, functional area, artistic content, technological dimension and it effects on cultural life in order to supportand prove the ideas about the purpose for which the finds were used in archaeological research. Experimental archaeology has created an important field of discipline to explain what results it has come up with by doing important studies to pose new questions to the perception of many more cultural lives. The old approaches evaluated the object in a concrete sense by dealing only with the defined concepts of the found objects and interpreting them typologically. Today, it is better recognized by archaeologists and inter disciplinary researchers that this point of view is inadequate. To museums, exhibitions, art galleries, Archeo-parks, and places that retain their organic / natural identity, interpreting them as objects before giving them meaning will be proof that we are in a situation where we cannot avoid the poverty of our intellectual perspectives, no matter what field of study we are, even if we are in the face of the most beautiful work of the universe. That is why by combining the state of consciousness reflected in cultural life with the concrete it adds to our perspective, the different and instructive effect of the two is passed through experimental archaeology. Enabling the public and children in museums to learn hands-on and experience past periods increases educational and cultural experiences with the information provided by employees, as well as enabling people living in past periods to feel their senses.

Keywords; Experimental Archaeology, Archeo-park, Cultural Life

DENEYSSEL ARKEOLOJİ VE KÜLTÜREL YAŞAM

Özet

Geçmişten bugüne kadar yaşamsal olguların belli çerçevelerde gelişim ve değişim süreçlerini daha iyi analiz etmek için 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren arkeolojik çalışmalarda yenilenen bakış açılarıyla ortaya çıkan çeşitli uygulamalar deneysel arkeolojinin temellerini atmıştır. Buluntuların arkeolojik araştırmalarda kullanılma amacı ile ilgili fikirleri desteklemek ve kanıtlamak için nesnenin estetik kaygı, fonksiyonel alan, sanatsal içerik, teknolojik boyut ve kültürel yaşam üzerindeki etkileri açısından dikkate alınması önemlidir. Deneysel Arkeoloji, daha birçok kültürel yaşam algısına yeni sorular yöneltmek için önemli çalışmalar yaparak hangi sonuçların ortaya çıktığını açıklamak üzere önemli bir disiplin alanı yarattı. Eski yaklaşımlar nesneyi yalnızca bulunan nesnelerin tanımlanmış kavramları ile ilgilenerken ve onları tipolojik olarak yorumlayarak somut anlamda değerlendirdi. Günümüzde, arkeologlar ve disiplinler arası araştırmacılar tarafından bu görüşün yetersiz olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Müzeler, sergiler, sanat galerileri, Arkeo-parklar ve organik / doğal kimliklerini koruyan yerler, onlara anlam vermeden önce nesnelere yorumlamak, evrenin en güzel eseri karşısında olsa bile, hangi çalışma alanımız olursa olsun, entelektüel bakış açılarımızın yoksulluğundan kaçınamayacağımız bir durumda olduğumuzun kanıtı olacaktır. Bu yüzden ki kültürel yaşama yansıyan bilinç durumuyla, bakış açımıza kattığı somutluğu birleştirerek ikisinin farklı ve öğretici etkisi deneysel arkeoloji içerisinden geçmektedir. Müzelerde, halka ve çocuklara uygulamalı olarak öğrenmelerine ve geçmiş dönemleri yaşamalarına olanak sağlamak, eğitsel ve kültürel deneyimleri geliştirici özelliğinin yanı sıra çalışanların verdiği bilgilerle geçmiş dönemlerde yaşamış olan insanların duyularını hissetmelerini sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler; Deneysel Arkeoloji, Arkeo-park, Kültürel Yaşam

¹ Sorumlu Yazar email: ulkurturkoglu@hotmail.com / Doi: 10.22252/ijca.622375

1-Giriş

Deneysel arkeoloji, yapılan kazılar ve çeşitli araştırmalardan elde edilen bilgilerin benzer şartlar oluşturularak sağlıklı bir şekilde yorumlanması açısından önemli bir çalışma alanıdır. Deneysel arkeoloji en geniş anlamıyla Coles'un *Archeology by Experiment* (Deneysel Arkeoloji) kitabında özetlediği şekliyle, arkeoloji alanına giren bir konunun açıklığa kavuşturulması için kullanılan tüm deneyleri kapsamaktadır. (Renfrew ve Paul, 2013: 88) Farklı bir bakış açısıyla anlatmak istersek bu alan, yorumlamalar için analogiler sağlamak veya geliştirmek için hipotezler üretmek ve test ederek geçmiş olayları deneyimlemek ya da tekrarlamak amacıyla kontrol edilebilir, taklit deney olarak tanımlanmış bir bilim olarak açıklanmıştır (Mathieu 2002: 1). İnsanlar, temel bilim dallarında deneyleri kullanma fikrine aşinadır ve belki de onlara bu daha anlaşılır gelir, fakat tüm toplulukların ve bireylerin eski zamanlardaki yaşamı ve toplumu yeniden üretmeyi nasıl seçtiklerini açıklamak ve hatta kendi dünyalarını anlamlandırmak için deneylerin nasıl kullanılabileceğini anlamak daha zordur. (Busuttill 2013: 60). Ancak deneysel arkeolojideki ana eğilimler ve gelişmeler, arkeolojinin tarihsel rolüne odaklanarak ele alması ve açıklığa kavuşturması tüm bu kavramların daha kolay anlaşılabilmesi için bir araçtır. Deneysel arkeoloji, temelde mümkün olduğunca geçmiş zamanlarda yaşanmış deneyimleri yeniden yaratarak o dönem hakkında hipotez oluşturmaya çalışmayı içerir (Andreetti, 1993: 45). Arkeologlar kurdukları bu hipotezler eşliğinde geçmişini anlama ve yeniden inşa etmek için yüzey araştırması, kazı çalışmaları, artefakt analizi, arşiv-tarihsel metinlerin yardımıyla ya da çoklu kaynaklardan analogiler gibi farklı birçok yöntem kullanırlar. Deneysel arkeoloji (deney arkeolojisi ve deneysel arkeoloji de denir), arkeolojik hipotezler üretmeye ve test etmeye çalışan, genellikle çeşitli görevleri veya özellikleri yerine getiren eski kültürlerin güncelliğini hatırlatarak veya bunlara yaklaşarak yapılan bir çalışma alanıdır. Antik yapılar veya eserler gibi arkeolojik kaynaklara dayanan çeşitli yöntemler, teknikler, analizler ve yaklaşımlar kullanılır.

Deneysel arkeolojinin temel biçimlerinden biri; tarihi yapıların, kronolojik olarak yeniden canlandırılması ve topluma öğretisel ve anlamsal amaçla yer verilmesi doğru teknolojiler kullanılarak oluşturulmasıdır. Bu durum yeniden yapılanma arkeolojisi olarak da anlaşılabilir. Bununla birlikte, yeniden yapılanma, aslında sadece bir kişinin geçmiş hakkındaki fikrinin bir inşası olduğu yani geçmişin bir kopyası anlamına gelir; arkeolojik olarak daha doğru olan terim geçmişin işleyen bir yapısıdır. Aslında, çoğu zaman deneysel arkeolojiyi de, 'yeniden yapılanma', 'yeniden üretme' ve 'çoğaltma' gibi kelimelerle birleştiriyor. Çünkü konuyla ilgilenenlerin faaliyet yaklaşımları, genellikle bir şekilde, geçmişte meydana gelen etkinlikleri, eserleri, yapıları ve süreçleri yeniden ortaya koymaktır. Deneysel arkeoloji kesinlikle arkeolojik bilimden ayrı olarak görülmemelidir. Bu, basitçe, bazı durumlarda, modern dünyamızda yaygın olarak bulunmayan beceri veya materyallerin uygulanmasını gerektiren belirli bir deney türünü temsil eder.

2- Amaca Yönelik Yaklaşımlar

Deneysel arkeolojik alana yönelik olan bu çalışmada deneysel arkeolojinin kullanımını çevreleyen temel konuların anlaşılmasına yönelik olabilecek yaklaşımlarda bulunulmuştur;

*Bir eğitim aracı işlemi görmesine ek olarak sosyolojik bağları güçlendirmek,

*Arkeolojik ve deneysel gözlemlerin kullanılmasında neyin uygun olduğuna dair sonuçlara varmak

*Teorik bilginin deneysel simülasyon ve yeniden yapılanmaların tasarımında nasıl kullanılacağı öğrenmek

*Deneysel arkeolojinin olanakları ve sınırlılıkları konusunda eleştirel farkındalık sağlayabilmek

*Deneysel çalışmalardan elde edilen kanıtların nasıl değerlendirileceğini analiz edebilmek, olarak düşünülebilir.

Deneysel arkeoloji uygulama sonuçlarından yola çıkarak, kültürel yapılarda hala yüzyıllardır değişmemiş, Endüstri ve teknolojik tüketimlere henüz dahil olmamış olan değerler ve nesnelerin doğasal varlığının önemli olduğu anlaşılabilir. Geçmişini yeniden inşa etmek, kazı, artefakt analizi, arşiv ve tarihsel metin kullanımı ve çoklu kaynaklardan analogiler gibi çok sayıda yönetime dayanan arkeologlar için karmaşık bir görevdir.

Çalışma alanlarında, arkeologlar farklı kazı ve kayıt uygulamalarını dener ve yeni teknolojiler kullanırlar. Laboratuarda, insanlar farklı yöntem, teknik ve malzemelerle deneyimlerler; bazen kontrollü koşullar altında bir arkeolojik öğeyi veya süreci tekrardan gerçekleştirirler. Arkeologların bu yeniden kurgulama ve tekrardan oluşturmada kullanabileceği yöntem, deneysel arkeolojidir. Bu yöntem, yanlış hipotezleri test etmek veya sistematik olarak veri toplamak için eski eserlerin veya geçmiş işlemlerin çoğaltılmasını, yenilenmesini içerir (Flores ve Paardekooper, 2014: 7-8). Deneysel yaklaşımlar için gelecekteki araştırma yollarının ve bunların maddi kültür çalışmalarının içerisinde ortaya çıkan bazı sentezlerin bilgilendirmedeki rolleri belirlenmiştir. Deneysel arkeoloji, sadece geçmişte işlerin nasıl yürüdüğünü değil, aynı zamanda nasıl değiştiğini de

anlamamıza yardımcı olabilir. Bu, bugün bulduğumuz arkeolojiyi yorumlamayı kolaylaştırır. Kimi araştırmacılar, ilk denemelerin 18. yüzyıla kadar geri götürülebileceğini savunur. Bu dönemde antik araç gereçler, örneğin tunçtan müzik aletleri, dönem şartları ve estetiğine uygun olan bir anlayışla özdeşleştirilerek yeniden yapılmaktadır (Flores 2011: 32). Bu yolla yalnızca geçmiş çağlarda kullanılan aletlerin ne amaç güdülerek meydana getirildikleri değil aynı zamanda kaya resimleri, kabartmalar, pişmiş toprak eserler gibi örneklerden yola çıkılarak dönemin sanat kültürüne dair bir fikre sahip olmaktadır. Esas olarak 19. Yüzyıl nesne sınıflandırma yöntemi ile değil, geçmişteki izlerin yaşam anlayışı kazanmasıydı. Bu, bireysel çalışmaların polen, kemik parçaları ve bitki kalıntıları gibi hafif arkeolojik kalıntılara çok dikkat ederek detaylı incelenmesiyle başarılabilecekti. Bu, geçmiş toplumlarda kendi ortamlarında insan faaliyetinin yeniden inşasını kolaylaştırmaktı. Deneysel arkeoloji gelişimi daha önce arkeolojide kullanılmamış bir araştırma felsefesi olduğunu ve çalışma şeklinin bilimsel yöntemlere dayanan entelektüel bir hareket olduğunu savunmuştur. Bu şekilde karakterize edilen arkeoloji bir yandan sosyal bilimlerin önemini kabul etmede insan kültürüne ve davranışına çevresel etkilerin varlığının farkına varılmasına yardımcı olmakta öte yandan, geçmiş toplumları anlamak amacıyla titiz bilimsel teknikler ve yöntemler üzerine kurulu birleşik bir yaklaşımı desteklemektedir. Bir disiplinin tarihine bakmak bütünsel bir görüş oluşturmaya yardımcı olur ve bize unutulmuş fikirleri, keşifleri ve yöntemleri hatırlatır. Akademik disiplinlerin ve yöntemlerin tarihleri, dünya üzerindeki anlayışımızın etkilerini vurgular Bu süreç, arkeoloji tarihinde hem geçmişimizi hem de günümüze ilişkin anlayışımıza katkıda bulunmaktadır. (Wengrow 2003: 134).

3-Süreçsel Arkeoloji Deneyimleri

Süreçsel Arkeoloji deneyimleri, sistem analizi gibi ortaya çıkan bilimsel yaklaşımları yansıtabilecek şekilde gördükleri unsur, örneğin çevre veya mevcut teknoloji değişirse; bir toplumun ölçülebilir ve öngörülebilir bir şekilde değişeceğini varsaymak olmuştur. Bu nedenle, arkeolojik analiz 'örnekten örneğe bireysel düşünmeyi' içerir. Arkeolojik bilginin doğasını araştıran teorik bir söylemin ortaya çıkmasıyla, arkeoloji ve tarihçeleri toplumsal yapılar olarak giderek daha fazla anlaşıldı. Deneysel arkeoloji süreç sonrası veya yorumlayıcı arkeolojilerde oldukça belirgindir. Arkeolojik kayıtların yorumlanmasına ve arkeologlar tarafından yapılan nesnellik iddiasının sorgulanmasına yönelik esnekliği nedeniyle, yorumlayıcı ve işlem sonrası, arkeologların bireysel deneyimlere verdiği değeri göz önüne alırsak, bu bilimsel açıdan anlaşılabilir olabilir. Bununla birlikte, Arkeologlar, felsefi yöntemler üzerine birçok yorumlayıcı yaklaşım kurulurken, geçmişte ve geçmişte pratik veya bireysel bir deneyim düşünmeye başlayan diğer arkeolojik metodolojilerin gelişimini desteklediler. Yapılan çok tartışma, arkeolojik kayıtları, fiziksel bileşenlerini sosyal bir bağlamda yorumlamaya çalışan performans ve post modern kavramlara odaklandı. Arkeolojik teorideki bu yeni görüşlerin, geleneksel bilimsel yaklaşımlardan, bireysel deneyimlere vurgu yaparak ve arkeolojinin kültürel yaşamda yer aldığı bilinciyle değerli olduğu söylenebilir. Yorumlayıcı yaklaşım, maddi dünyanın deneyimini sadece materyallerin kendisinden ziyade geçmişin yorumuna dahil etmeyi amaçlamaktadır.

Deneysel Arkeolojide bilimsel yaklaşımdan büyük ölçüde etkilenir. Teknolojilerin kullanımı, yapıların üretimi ve bozulma oranları gibi arkeolojik verileriyle ilgili hipotezleri test etmek için pratik deneyler yapılır. Buna ek olarak, Yeniden inşa edilen binalar, örneğin inşaat malzemelerinin dayanıklılığı veya alan ve işbölümü hakkında veri verdiği için arkeologlar için değerlidir. Tarihi etkinliklerin ve el sanatlarının gösterileri bu müzeler tarafından eğitim etkinlikleri olarak ağırlanmaktadır. Bu faaliyetler katılımcılarının niyeti ve amaçları bakımından farklılık gösterdiğinden, arkeolojik deney ile deneysel etkinlik arasında düzenlemeyle sağlanabilir. Bu, arkeolojik konulara deneysel yaklaşımı göstermek için bir yol kat etmeye yarayacaktır. Buna örnek teşkil edebilecek arkeolojik bir çalışma sonucu bulunan nesneye ilişkin olarak öğrencilerin buluntunun yapısını, işlevini daha iyi anlamak üzere arkeologların tespit ettikleri bilgilerden yararlanmak ve nesnenin tipolojik varlığının yanı sıra eserin ne anlam ifade ettiğini anlamaya çalışmak daha verimli sonuçlar verebilir (Şimşek 2011: 925). Bunun gibi günümüze ait bir nesnenin (tabak, çömlek, heykelcik vs.) eğitmen tarafından parçalanarak çalışma yapılacak alana her bir parçanın farklı yerlerde olmak üzere gömülmesi sonrasında, bunları katılımcıların bulma, bir araya getirme ve üzerinde çeşitli çalışmalar gerçekleştirme gibi etkinlikler de eğitimsel açıdan önemlidir. Arkeolojik deneyde, orijinal anlamda, fiziksel arkeolojik malzeme ile ilgili hipotezleri test etmek için bilimsel yöntemler ve araçlar kullanılır. Ancak deney söylemi akla farklı bilim dallarının çalışmalarını getirir ve arkeolojik deney kavramı henüz yatkın olduğumuz bir alan olmaması nedeniyle yanlış anlaşılmalara neden olabilir. Bu aşamada deneysel arkeolojinin yanlış anlaşılmasına karşılık deney, deneyim ve eğitim başlıkları altında üç ayrı konu olarak ele alınmalıdır. Deney ve tecrübe birbirinden tamamen farklı bir konudur ve insanların bir şeyler yapmasını ve çeşitli teknolojilerin doğasını ve uygulamasını keşfetmelerini içerir (Görsel 1-2).

Görsel 1: Körük Yardımıyla Ateşi Harlama
(https://www.researchgate.net/figure/fig10_320864168).

Görsel 2: Kilis Oylum Köyü, Toprak Ocak Örneği (Ülkü TÜRKOĞLU - 05.08.2018)

Örneğin bir çakmaktaşı ok ucu üretmek, bir teknolojiyi deneyimlemek, öğrenmek ve / veya uygulamaktır. Benzer şekilde, ormanlık bir araziyi baltalamak, bir tarlada kuru otları sökmek, çömlük üretmek, bir yandan malzemeyle diğer yandan da fiziksel çalışmanın doğasını anlamak demektir. Bunlar ve sayısız diğer faaliyetlerin değerli olduğu inkâr edilemez. Nitekim bu faaliyetlerin gerekliliklerinin anlaşılması ve böylece geçmişe empati duyulması durumunda artan bir sempatinin ortaya çıkması nedeniyle daha fazla övgüye değerlidir. Bununla birlikte, deneysel ve deneyimsel arasında farklılık vardır. Eğitim mutlaka hem deney hem de deneyimin ayrılmaz bir parçasıdır (Reynolds 1988: 394). Toprak işleri, farklı malzemelerin eserlerini içeren arkeologlar tarafından inşa edilmiştir. Düzenli aralıklarla, eserlerdeki çürümeyi kontrol etmek için örnek kazılar yapılır ve parçalanmalarını izlemek için toprak işleri kaydedilir. Arkeolojik deney durumunda, sonuçlar genellikle geçmiş durumlarla değil, arkeolojik kaydın kendisinin doğasıyla, arkeologların kendilerine sunduğu tek kanıt olarak ölçülebilir veya gözlemlenebilir verilerdir. Bu anlamda günümüzde çeşitli deneysel arkeolojik çalışmalar arkeobotanik araştırmalarına da katkı sağlamaktadır. Örneğin tahıl ekimi temel alınarak tarıma geçiş sürecini anlamak için, (Görsel 3-4) ilk tarım denemelerinin niteliğini ve bitkilere olan etkisini öğrenme ve yabancı tahılların ehlileşmesi konusunda ortaya çıkan soruları cevaplamaya yönelik deneysel arkeolojik

incelemeler yapılmıştır (Willcox 1999: 479-500). Arkeolojik deneyi diğer pratik faaliyetlerden ayırmak için ampirik olarak kontrollü veri toplama ve pozitivist bir yaklaşıma vurgu yapılmıştır.

Görsel 3: Metropolitan Müzesi, Ekmek Pişiren Terracotta Kadın Heykelciği
(Cyprus, Etruria: Art of the Classical World in The Metropolitan Museum of Art/ Rome Ancient Art from Cyprus: The Cesnola Collection in The Metropolitan Museum of Art).

Görsel 4: Siirt-Eruh İlçesi, Tandır Ekmeği Yapan Kadın (Ülkü TÜRKOĞLU – 21.08.2018)

Deneyimsel faaliyetler kategorisi, eğitim ortamlarında yaygın olarak kullanılmaktadır ve arkeolojik bulguları iletmek için gösteriler ve uygulamalı atölyeler içermektedir. Çoğu zaman bunlar müzeler veya ziyaretçi merkezleri gibi kurumlar tarafından barındırılmaktadır. Öğrenciler genellikle kil kalıpları yapmaya katılırlar. Ayrıca, atölye alanında bulunan rehberli turun bir parçası olarak yeniden inşa edilen Tunç Çağı körüklerini denemeye davet edilirler. Bu tür aktivitelere olan talebe göre, fiili aktiviteye fiziksel ve duyuşsal katılım olan estetik etkiler Tunç Çağı'nda çanak-çömlek, heykelcik vs yapım işlemi gerçekte nasıldı?" Sorusu, öğrenciye doğrudan bir deneyim kazandırmak suretiyle daha eksiksiz cevaplanabilir. Fiziksel çaba ve duyu ortamı, daha önce bu tecrübeye sahip olmayan bir alıcıya sözlü açıklama yoluyla tamamen kazandırılmaz. Bu nedenle, bu dönemlerdeki yetersiz ve değerli bulgular, pratik deneyim de sağlanmışsa daha verimli bir şekilde iletilir. Bununla birlikte, bir eğitim aracı işlemi görmesine ek olarak, deneyimsel faaliyetler de arkeolojik araştırmacıların kendilerine bilgi sağlayabilir. Sonuçlar her zaman rakamlar ve sayılar yoluyla ölçülebilir olmasa da zanaat süreçlerinde ve mimari yapılarda, hatta iş durumlarında bile malzemelerin belirli davranışları, pratik deneyim ve faaliyetlerle ortaya çıkabilir.

Geçmişteki olayların bir versiyonu deneyin bir yan etkisi olarak ortaya çıkabilir. Geçmişte pratik ve algısal koşulların anlaşılmasını genişletmeyi amaçlayan deneyimsel faaliyetin yeniden yürürlüğe girmesi veya "kültürel yaşam" yine farklı bir faaliyet kategorisi olarak düşünülebilir. Nesnelerin ve olayların rekonstrüksiyonunda orijinallik iddiası, geçmişin romantik görüşleri ve kişisel ideolojik önyargıların yeniden yürürlüğe girmesini etkilediği için ciddi biçimde sorgulanmalıdır.

Arkeoloji, nesneyi tipolojik bir analizle tanımlamaya başlayabilir, bu da onu, kaynağı ve işlevi zaten belgelenmiş olan arkeolojik kayıttaki diğer benzer nesnelere karşılaştırmak anlamına gelir. Bir malzeme analizi nesnenin olası işlevi hakkında bazı bilgiler verebilir. Aynı zamanda modern olarak nitelendirilen maddeleri günümüzle kıyaslamaya yarayacak ve farklılıkları ile benzerliklerini bizlere vermesi açısından da fayda sağlayacaktır. Tanımlanan veriler, eserler ve alanlar fotoğraf olarak değil, siyah-beyaz çizgi çizimlerinde diyagramlar halinde sunulur. Bir kayıt olarak arkeolojik çizimler, sadece ilgili görülen bilgileri sağlamak, yapıya ya da objeye ait varlığı sonsuz kılmak için düzenlenir. Bireysel eserlere uygulandığında deneysel arkeolojinin, teknik işleve veya eserin yaşına ilişkin sorular gibi açık bir bilimsel eğitimle hipotezlere cevap vermek için iyi donanımlı olduğu açıktır. Arkeolojik kazılarda olduğu gibi, çalışmada mevcut olarak kullanıldığında, teknolojik araçların sosyal yapı üzerindeki etkisi de işlevsel veya faydacı bir bakış açısıyla belirlenebilir. Materyalleri, kendi parçası olduğumuz bir çevrenin mutasyona uğramış bileşenleri olarak görmeyi, eserlerin "önemliliğini" göstermeyi önerir. Bu düşüncenin, kültürel anlamlarını hesaba katmadan, fiziksel özelliklerine göre moleküler ölçekte eserlerin ve modifiye edilmemiş nesnelerin analiz edildiği, işlemsel ve ampirik yöntemlere bir geri dönüş olduğu tartışılabilir.

Başlangıçta kullanılan kil malzeme daha sonra şimdi gördüğümüz cam maddeye büyük ısı ile dönüştürüldü. Her ne kadar en belirgin özelliği yüzey dokusu yaratılmış olsa da ısı ile etkileşen seramik malzemesinin spesifik özellikleri sayesinde nesne de başka özelliklere sahiptir. Doku ve formun kombinasyonu bunu açıkça arkeolojik bir nesne haline getirir. Sanatta hala uygulanabilir olsa da, arkeolojinin amacı geçmiş toplumların ve kültürel değişimin bir anlayışı ise, herhangi bir arkeolojik yorumun nihayetinde işlev ve sosyal bağlam sorusunu içermesi gerekecektir. Yorumlayıcı arkeologlar için, maddi nesnelerin incelenmesi, algı soruları ve anlamın yaratılmasıyla yakından bağlantılıdır. Yorumlayıcı yaklaşım, maddi dünyanın deneyimini sadece materyallerin kendisinden ziyade geçmişin yorumuna dahil etmeyi amaçlamaktadır. Örneğimizi kullanarak bu yaklaşımı göstermek için, kapsamının nesnenin kendisinin de ötesine düşünülmesi gerekir. Bu noktada yukarıda tartışılan arkeolojinin deneyimsel yönleri fiziksel bir deneyim ve nesne için 'canlı' bir bağlam yaratmada büyük önem taşır. Nesnenin işlevini ve ampirik yönlerini bir araya getiren deneyimsel olay, arkeologların genellikle yüzleştikleri modern bir manzaradaki kazı veya mimari bir yapı değildir. Sitenin bir parçası olarak insan unsurlarını içeren bu durumda temsilci sanatçılar, zanaatkârlar, araştırmacılar, akademisyenler, gruplar ve bireylerdir. Fenomenolojinin önerdiği gibi, durumdaki etkenler kadar çok anlam ve bağlam katmanları vardır. Bu nedenle nesnelere veya insanlar gibi etkenler arasındaki ilişki de önemlidir. Aynı zamanda toplumsal bir deneyim için odak noktası oluşturur.

Fiziksel sürecin toplumsal ilişkileri ortaya çıkardığı ve toplumsal ilişkilerin teknolojik faaliyetleri kolaylaştırdığı ileri sürülebilir. Araştırmacı için olduğu gibi somut olmayan bireysel deneyim, yeni arkeolojinin materyalizminin ötesine geçmiş ve şimdiki anlayışı ilerletmiştir. Büyük ölçekli olaylara ve uzun vadeli değişikliklere odaklanmak yerine, zamansallığı, yeniliği, değişimi ve insan ölçeğini dikkate alır. Metodolojik

olarak, arkeologlar, 'zihin' ve 'konuyu' birleştiren bir yaklaşım arayışında, sanat pratiğini, deneyim ve algı anlayışlarını daha da artırabilecek bir disiplin olarak görmüşlerdir.

Bu argüman, bireysel ve paylaşılan fiziksel deneyimlerin kültür ve toplum üzerindeki etkisini araştırdığı için, arkeolojideki deneyimsel aktivitenin yanı sıra pratik ve deney yapma dönüşünü haklı çıkarır. Kişilerin dönemleri, dönem şartlarına göre nitelendirmesinde yardımcı olur ve günümüzü geçmişle kıyaslayarak ne gibi yenilikler yaratabilecekleri konusunda fikir sahibi olmalarını sağlar, yeni yollar bulmalarını açık hale getirebilir. Bugün uygulandığı gibi, estetik ve sanat sadece kendi dışındaki belirli konularla ilgilenmekle kalmaz, aynı zamanda hem fiziksel hem de sosyal ortamlarla arkeoloji içerisindeki etkileşimimizi de araştırır.

4. Anadolu'da Deneysel Arkeoloji

Son yüzyılın genel izleniminde gelinek noktanın dünya kültürüne biriktirerek getirdiği durum, mekanik, bireysel, yabancı ve uyumsuzluk ile hayalsizlik içeren bir devamlılık sürecidir. Bu süreci Ranciere'nin "İnsan doğası ile toplumsal doğa birbirinin kefilisi olmaktan çıkmıştır"(Ranciere 2012: 18) yaklaşımında olduğu gibi teyit edebiliriz. Deneysel arkeoloji, insan ve doğa arasında ilişkiyi yeniden güçlendirmek adına önemli görevler üstlenmiştir.

Günlük yaşamın kültürel varyasyonları içerisinde yerleşen olguların, duygusal ve kültürel boyutlarının ayrılmazlık olduğunu ampirik olarak belirler. Anadolu'nun birçok yerinde özellikle kadınlar tarafından üretilen çömlekler, ateşin ve toprağın ontolojik varlığıyla kendini tamamlar. Bu Roger Bacon 'un dışsal deney ilkesini anımsatır. Ateş ve toprak insanın dışsal duymalarına bağlıdır. Günlük kullanılan eşyaların çeşitliliği ve dekoratif estetik unsurları taşıyan çömlek kültürünün günümüze kadar devam etmesinin en önemli nedenlerinden biri, döngü yoluyla şekillendirilirken sonsuzluğa dair olması ve kişisel egodan uzaklaşmayı da öngörmesidir. Evlerde kişisel bir eşya olarak kullanılan taş değirmenler, (Görsel.4) biyoteknik bir araç olarak, bireysel kullanımı ile hem bereket hem de insan enerjisinin yoğunluğunu görme açısından ve kullanılması anlamında önemli olmuştur.

Görsel 5: Bitlis, El Değirmeninde Buğday Öğüten Kadınlar
(<http://www.trthaber.com/haber/yasam/teknolojiye-direnen-el-degirmenleri-135642.html>).

Basit bir kullanım düzeneği olan taş değirmen kendi ekseninde dönerek bereket algısını güçlendirmesi açısından önemli olmuştur. Birlikte yapılan bir üretim tarzı ve organik bir dayanışma ruhunu yansıması, insanlar arasındaki sosyolojik bağın da güçlü göstergesi haline gelmiştir.

Öğütülen buğdayın öğütülme sürecinde taş değirmen etrafında toplanan kadınların, algılarında şekillenen yaşam için öngördükleri beden enerjisi ve sosyolojik olarak birbirlerinden aldıkları güç aynı zamanda aralarındaki ruhsal birliğin ve arınmanın da yansımasıdır. Çağımızda bu kültürel nesnelere nostalji olarak görülmeden, kültür tarihine tanıklık etmenin bir anlamının olduğu, arkeolojik veri olma algısıyla birlikte olarak günümüze kadar kültürün bir parçası olmuştur. Anadolu'da değirmen taşları, bazalt ve diğer sert taşlarından kendine özgün yapısıyla öğütme yapan en eski araçlardan birisidir. Evlerde kişisel bir eşya olarak kullanılan taş değirmenler, biyoteknik bir araç olarak, bireysel kullanımı ile hem bereket hem de insan enerjisinin

yoğunluğunu görme açısından ve kullanılması anlamında önemli olmuştur. Tercihler, geleneklerin ortak kültürel, sosyal ve fiziksel süreçlerinden meydana gelir. Üretim gelenekleri, üretim araçları, formun idealleri, kullanımları, algısal değerleri, davranış ve duygu yoğunluğunu kapsar. Deneysel arkeolojinin argümanı olarak kültürlerarası yaşam gerçekliğini mümkün kılan kültürün, coğrafya, doğa ve arkeolojik değerleri yansıtan şekilde tanınmasıdır.

5. Materyal ve Yöntem

Söz konusu özelliklerden yola çıkılan bu çalışmanın amacı, deneysel arkeolojinin meydana gelmesiyle birlikte başta uygulama yerleri ve yöntemlerinin neler olduğunu belirleyerek amaçlarını saptamak olmuştur. Bu araştırmanın amacı iki temel durum üzerinden değerlendirilmektedir. Deneysel arkeolojide öncelikle, kökleri tarih öncesine dayanan devirlerden bu yana ele geçen bulgulardan yola çıkarak uygarlık, kültürel olay ve nesnelere anlamaya yönelik oluşu üzerinde durulmuştur. Arkeo-park, müzeler ve mimari alanda yapılan etkinlikler örnekler olarak ele alınmıştır. Diğer bir nokta ise Anadolu'da hala günümüzde kültürel yaşamda önemli olarak kullanım değeri ve doğası hiç değişmemiş olan nesnelere (çömlek, taş değirmen, odun kömürü, vb.) varlığına dikkat çekmek olmuştur.

6. Bulgular

Bu çalışmada deneysel arkeolojinin tanımlanması sürecine dair yaklaşımlarda bulunulmuştur. Deneysel arkeolojinin teorilerine dayalı görsel ve metinsel çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışma disiplinin eğitimsel yanı da olabileceği vurgulanmıştır. Dünya ve Türkiye'deki yansımaları kültürel yaşamın bir parçası olabileceği görüşü öne çıkmıştır. Anadolu kültüründe doğa, arkeoloji ve teknoloji ilişkisine dayalı doğal ve deneysel örnekler yer verilmiştir.

7. Sonuç

Deneysel arkeoloji, yapılan kazılar ve çeşitli araştırmalardan elde edilen bulgu ve bilgilerin benzer şartlar oluşturularak sağlıklı bir şekilde deneyimlenmesi açısından önemli bir çalışma alanıdır. Bununla birlikte, yeniden yapılanma, aslında sadece bir kişinin geçmiş hakkındaki fikrinin inşası olduğunda, geçmişçi çağrıştıran deneyler anlamına gelir; arkeolojik olarak daha doğru olan terim geçmişin hala işleyen bir yapısı olmasıdır. Aslında, çoğu zaman deneysel arkeoloji de, 'yeniden yapılanma', 'yeniden, 'üretme' ve 'çoğaltma' gibi kelimelerle birleşmektedir. Çünkü konuyla ilgilenenlerin faaliyet yaklaşımları, genellikle bir şekilde, geçmişte meydana gelmiş etkinlikleri, eserleri, yapıları ve süreçleri yeniden ortaya koymaktır. Bir eğitim aracı işlemi görmesine ek olarak sosyolojik bağları güçlendirmek, arkeolojik ve deneysel gözlemlerin kullanılmasında neyin uygun olduğuna dair sonuçlara varma ve teorik bilginin deneysel simülasyon ve yeniden yapılanmaların tasarımında nasıl kullanılacağı öğrenmedir. Günlük yaşamın kültürel varyasyonları içerisine yerleşen olguların, duygusal ve kültürel boyutlarından ayrılmaz olduğunu ampirik olarak belirler. Anadolu'nun birçok yerinde özellikle daha çok kadınlar tarafından üretilen çömlekler, ateşin ve toprağın ontolojik varlığıyla kendini tamamlar. Çağımızda bu kültürel nesnelere nostalji olarak görülmeden, kültür tarihine tanıklık etmenin bir anlamının olduğu, arkeolojik bir veri olma algısıyla birlikte olarak günümüze kadar kültürün bir parçası olmuştur. Anadolu'da değirmen taşları, bazalt ve diğer sert taşlarından kendine özgün yapısıyla öğütme yapmaya yarayan en eski araçlardan birisidir. Ayrıca, bu değerli deneyimleri kültürel ve tarihsel derinliği olan toplumlarda farklı kültürel yaşam ve arkeoloji arasındaki sürecin aktarılabilmesi konusunu önemsemekteyiz. İnsanı nasıl ontolojik deneyim olarak estetik düşünüyorsanız, o zaman insanın estetik bütünlüğü, toplumlar için de geçerlidir, belirli ve görsel özelliklerini genellikle toplumların içerisine aldığını ve kültürlerine kattığını görebiliriz. Çalışmada, Deneysel arkeolojide gelinecek noktada arkeolojik değerleri olan yapı ve nesnelere kültürel algısını güncelle taşımak, Deneysel arkeoloji ve Anadolu kültüründe zaten var olan kültürel yaşamın pratikler arasındaki bağ kurula bilinecek yaklaşımlar üzerinde durulmuştur.

8. Kaynakça

1. Andreetti K., (1993). *Teaching History From Primary Evidence*. David Fullton Publisher, London.
2. Busuttil, C., (2013). *Experimental Archaeology*. Malta Archaeological Review, 9, ss. 60-66.
3. Flores, J.R., (2011), "Creating a History of Experimental Archaeology", D. C. E. Millson (ed.), *Experimentation and Interpretation*: 29-45.
4. Flores, J.R. and Paardekooper, R. (2014), "Experiments Past Histories Of Experimental Archaeology", Published by Side Stone Press, Leiden.

5. Mathieu, J.,(2002), Introduction. In: J. Mathieu, ed. *Experimental Archaeology: Replicating Past Objects, Behaviors and Processes*. BAR International Series 1035. Oxford: Archaeopress:1-11.
6. Ranciere, J., (2012), “Estetiğin Huzursuzluğu”, Sanat Rejimi ve Politika (çev.)Aziz Ufuk Kılıç, İletişim Yayınları.
7. Renfrew, C. and Bahn, P. (2013),“Arkeoloji Anahtar Kavramlar”, (çev.) Selda Somuncuoğlu Yayınevi: İletişim Yayınları.
8. Reynolds, P. J. (1988),“The Nature of Experiment in Archaeology”, Butser Ancient Farm, Eumo Editorial, Vic, Spain.
9. Şimşek, A., (2011), “Geçmişin Nesnesini Arayan Bilim Arkeoloji: Türkiye’de Tarih Öğretimindeki Durumu”, Turkish Studies - International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkishor, Volume 6/2 Spring: 919-934, Turkic.
10. Wengrow, D., (2003), “Landcapes of Knowledge, Idioms of Power: the African Foundation of Ancient Egyptian Civilization Reconsidered”, *Ancient Egypt in Africa*, eds. O’Connorand A. Reid, WalnutCreek, LeftCoastPress: 121-136.
11. Willcox, G. (1999), Agrarian Change and the Beginnings of Cultivation in the Near East: Evidence from Wild Progenitors, Experimental Cultivation and Archaeobotanical Data, C. Gosden and J. Hather (der.) Prehistory of Food: 479-500. London: Routledge.

Görsel Kaynakçası

12. Görsel 1-<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/241310> (13.09.2019)
13. Görsel 3-https://www.researchgate.net/figure/fig10_320864168 (13.09.2019)
14. Görsel 5- <http://www.trthaber.com/haber/yasam/teknolojiye-direnen-el-degirmenleri-135642.html> (E.T. 15.09.2019)